

EVOLUTIONS AND UPDATES OF ROMANIAN ORTHODOX CATECHESIS

Constantin-Valer Necula
Lecturer, PhD, „Lucian Blaga” University of Sibiu
Mihail Siminciuc
PhD Student, „Lucian Blaga” University of Sibiu

Abstract: With a significant impact during each of the historically documented periods over the past two thousand years, Christianity and the Church have left a defining mark on the identity of the Romanian people. This trajectory would not have been possible without an intense catechetical activity, which, in a broader sense, refers to an ongoing process of education—not only religious. Beyond deepening the believer’s relationship with God, ecclesiastical teaching has made an undeniable contribution to spiritual, cultural, and societal formation. As in the past, contemporary Romanian society continues to be shaped by the civilizing influence of Christian life principles, while catechetical education efforts are characterized by the challenge of adapting to new forms of communication within communities of catechumens, alongside the preservation of the patristic tradition of transmission.

Keywords: evolution, contemporaneity, catechesis, communication, society.

Introducere

Fundamentală pentru misiunea Bisericii Ortodoxe, în decursul timpului, ca și în zilele noastre, cateheza a avut ca scop formarea credincioșilor în dreapta credință și cuviincioasa viață creștină.

Însemnând în primul rând transmiterea autentică a învățaturii lui Hristos și a Sfintei Scripturi, se bazează pe Tradiția Sfinților Părinți; în același timp, deși conservatoare sub aspect doctrinar, a cunoscut anumite evoluții dintre care unele sunt cât se poate de însemnate, aceasta reprezentând o continuă formă de adaptare.

Din acest punct de vedere, spațiul românesc nu face excepție, ci, la fel ca în multe alte teritorii din Estul sau Vestul european, face dovada unei evoluții mereu racordate la contextele istorice, sociale și culturale. Drept consecință, societatea românească, cu formele ei istorice și actuale, a avut și are o relație stabilă cu Biserica, cele două entități fiind practic inseparabile în evoluțiile de după Evul Mediu.

Până la un moment dat, mai precis până la apariția tipăriturilor românești, deși suportul material era sporadic sau cel puțin insuficient, catehismul românesc s-a prevalat, pe lângă metodele orale de transmitere, și de scrierile editate în diferite alte limbi, cele mai multe fiind în greacă, latină și slavonă.

Mai trebuie precizat că, anterior perioadei tiparului, referitor la izvoarele istoriografice care să documenteze evoluțiile din teritoriile românești (ca și din alte regiuni creștine) se poate constata o anumită precaritate (lipsă, mai bine zis) până la final de Ev Mediu.

Aspecte fundamentale ale catehezei în spațiul ortodox românesc

În Noul Testament, termenul *κατήχησις* (cateheză) este utilizat cu înțelesul de învățătură sau instruire (cf. Luca 1, 4).¹ În această idee, cateheza își onorează rolul de sfetnic al unității

---

¹ Sfântul Chiril al Ierusalimului, „Cateheze mistagogice”, Editura Basilica, București, 2012, p. 125.

dogmatice, printr-o corectă educație teologică. Astfel, Sfântul Apostol Pavel evidențiază importanța transmiterii învățaturii creștine sub forma ei corectă (1 Corinteni 15, 1-4), fiind susținut și de Sfântul Apostol Petru care subliniază nevoia de prevedere și de continua precauție, îndemnând credincioșii să-și apere credința (1 Petru 3, 15).²

Sfântul Chiril al Ierusalimului face mărturia unei astfel de catehizări prin istorica sa lucrare intitulată „Catehezele mistagogice”, un adevărat îndrumar al învățaturii Bisericii din primele secole creștine.³

Tot ca un bun și de căpătâi exemplu sunt și *Învățăturile patristice*, după cum sunt cele ale Sfântului Ioan Gură de Aur, considerate ca fundamentale în educația creștină și în transmiterea mesajului lui Hristos.⁴

Cu specific pentru arealul românesc, sunt de semnalat contribuții ale unor primi autori care, pentru început, își publică lucrările în limbi alternative. În acest sens, avem ca exemplu două lucrări monumentale:

- *Liturghierul*, Macarie, 1508 (tipărită, însă, în limba slavonă)
- *Învățăturile lui Neogoe Basarab către fiul său Theodosie* (1513-1521), Neogoe Basarab Voievod - „carte de învățătură, tratat de morală, de dogmatică și de spiritualitate”⁵.

După această inițiere în tipăritura creștină ortodoxă, urmează o serie de alte lucrări asupra căreia istoricii religiei aduc aprecieri reverențioase: *Catehismul românesc de la Sibiu* (1544), *Tetraevanghelul* (început în anul 1560), *Tâlcul Evangheliilor* (1564-1581), sau *Apostolul* (1563). La Iași, în 1643, sub pana Mitropolitului Varlaam se tipărește *Cartea românească de învățătură...* (Iași, 1643), după care, în anul 1645, la Suceava de această dată, același autor scrie *Răspunsurile la Catehismul calvinesc*.

Operele și textele mai sus enumerate sunt mărturii ale preocupărilor Bisericii pentru transmiterea fidelă a învățaturii religioase, pentru popularizarea și răspândirea mesajului lui Hristos. De asemenea, constatăm că în teritoriile românești teologia bizantină a avut o puternică influență, ceea ce poate fi interpretat ca un impuls semnificativ asupra direcției în care se vor fi dezvoltat primele forme de cateheză în țările române.⁶

Primele forme de cateheză în spațiul românesc

Începând chiar cu primele secole creștine, influențată și mijlocită de misionarii Imperiului Roman, are loc așa-numita creștinare a poporului român. Conform lui M. Păcurariu, „creștinismul pe teritoriul României a pătruns încă din epoca apostolică, prin predica Sfântului Apostol Andrei în Scitia Mică” (Dobrogea de azi), ceea ce se constituie în premise și baze ale unei cateheze creștine timpurii.⁷

Apariția și dezvoltarea creștinismului românesc se aliniază în acest fel la momentele de debut în mod universal acceptate, iar acestea nu pot fi decât cele sincrone începutului activității lui Hristos, cu a sa învățătură de viață autentică⁸. Acest aspect este în mod constant amintit de către Biserica Ortodoxă Română; de altfel, de zona dobrogeană a apariției creștinismului se leagă și o

² Mircea Păcurariu, „Istoria Bisericii Ortodoxe Române”, vol. I, Editura Trinitas, Iași, 2007, p. 59.

³ Neogoe Basarab, „Învățăturile către fiul său Theodosie”, Editura Humanitas, București, 2009, p. 61.

⁴ Andrei Șaguna, „Învățătura creștinească”, Editura Astra, Sibiu, 2013, p. 23

⁵ Radio România Agenția de Presă, *Documentar: „Învățăturile lui Neogoe Basarab către fiul său Theodosie”, plagiate pentru țarul Ivan cel Groaznic*, 15.09.2015, <https://www.rador.ro/2015/09/15/documentar-Invataturile-lui-neogoe-basarab-catre-fiul-sau-theodosie-plagiate-pentru-tarul-ivan-cel-groaznic/> (17.02.2025).

⁶ Iosif, „Teologia ortodoxă română în perioada modernă”, în *Revista Teologică Ortodoxă*, 2007, pp. 34-56.

⁷ Calinic de la Cernica, „Catehismul ortodox”, Editura Trinitas, Iași, 2005, p. 82.

⁸ Pr. Lect. Dr. Constantin Păuleanu, *Învățământul catehetic în primele secole*, *Revista BOR* 2002 Nr. 10-12, p. 356.

parte dintre obiceiurile populare până astăzi păstrate (referindu-ne, spre exemplu, la unele colinde), care, în timp, s-au sedimentat și au devenit repere etonografice și valori culturale locale ori naționale⁹.

Cateheții care și-au făcut simțită prezența și la noi după primul secol creștin au predicat după o metodă aflată sub influența misionarilor răsăriteni (proveniți din vechiul Bizanț), ceea ce, mai exact, se rezuma la pregătirea catehumenilor pentru a primi Taina Botezului. După cum ne spune Nicolae Balcă, aceasta consta în special în explicații liturgice: „Sfânta Liturghie este mai întâi o cină a iubirii creștine. În locul cinei Vechiului Legământ, în amintirea salvării poporului israelitean din robie, Mântuitorul instituie cina Noului Legământ.”¹⁰

Evoluția catehezei românești în Evul Mediu și către Epoca Modernă

Părintele Dumitru Fecioru ne pune în vedere că în teritoriile noastre linia de transmitere orală a creștinismului a continuat și după după retragerea aureliană (271 d.Hr.). Astfel, în ținuturile vechii Dacii, devenite alte forme de administrare teritorială, preoții și-au continuat opera catehetică, chiar dacă cea mai mare parte se aflau sub o directă linie formatoare de sorginte bizantină.

Ulterior, odată cu trecerea timpului, rolul clerului în perioada medievală a fost dublat prin contribuția pe care a avut-o la redactarea de îndrumare catehetice și a cărților de cult. Astfel, în susținerea acestei idei, îl cităm pe părintele N. Chifăr, care emite un punct de vedere acceptat ca argument istoriografic: „în bisericile de sat și în mănăstiri, cateheza era susținută de preoți cu ajutorul cărților de cult, care aveau și un rol pedagogic”¹¹.

În regiunea omonimă de astăzi, în secolul XVII, Dosoftei al Moldovei produce un adevărat salt evolutiv în spațialitatea creștină românească, traducând o serie de texte care aveau să dea un nou imbold cateheticii; de altfel, el este și un desăvârșit cunoscător și tâlcuitor al scrierilor din perioada creștină patristică¹².

Cateheza a cunoscut o dezvoltare exponențială în perioada modernă, mai ales datorită tipăririi primelor cărți de catehizare și a tălmăcirii lor în limba autohtonă. Lucrări cum ar fi „Învățătura creștinească” a Mitropolitului Andrei Șaguna și „Catehismul ortodox” al Sfântului Calinic de la Cernica au însemnat un moment de turnură pentru abordarea și planificarea catehezelor¹³; aceasta a culminat cu înființarea de școli catehetice în Moldova, Transilvania și Țara Românească, care au contribuit în mod capital la formarea a numeroase generații de cateheți, preoți și credincioși.¹⁴

În prima parte a secolului XX - perioada interbelică, mai cu seamă -, în fața presiunii modernizării și secularizării, modelele de educație religioasă erau calate pe ideea naționalistă și de autoconservare.

Ca efect direct al acestei gândiri protecționiste, cateheza s-a extins în școlile publice și în diverse organizații religioase, cultivând în mod predilect minți și spirite tinere.¹⁵ Tot atunci, își fac apariția publicații dedicate – reviste și alte periodice teologice - care, aflate sub mâna editorială a unei intelectualități rafinate, propovăduiau o catehetică susținută, chiar militantistă. În acest sens, poetul Nichifor Crainic ne specifica „importanța catehizării și a formării spirituale a tinerilor,

⁹ Pr. Dr. Mihail Bulacu, *Cateheții de odinioară și colindele religioase*, Revista BOR 1998 nr. 1-6, p. 172.

¹⁰ Prof Nicolae Balcă, *Importanța catehetică a Sfintei Liturghii*, Revista BOR 1958 - NR. 1-2, p. 202.

¹¹ Pr. Prof. Dr. Nicolae Chifăr, *Cateheza ortodoxă medievală în Țările Române*, Editura Andreiana, Sibiu, 2007, p. 98.

¹² *Dosoftei al Moldovei*, https://ro.orthodoxwiki.org/Dosoftei_al_Moldovei (05.10.2024).

¹³ Ion Popa, „Istoria Bisericii Ortodoxe Române”, Editura Teologică, București, 2010, p. 72.

¹⁴ Ioan G. Coman, „Educația religioasă în România”, Editura Universitară, București, 2014, p. 98.

¹⁵ Emil Muntean, „Cateheza și educația religioasă în secolul XX”, Editura Clio, București, 2002, p. 87.

evidențiind legătura dintre educația religioasă și identitatea națională”¹⁶. Ca și astăzi, opera scrisă era dublată de conferințe și alte expoze publice, organizate cu scop religios sau cultural-educational, chiar și în medii predilect laice.

După abdicarea Regelui Mihai, în noua orânduire socială, Biserica revine la o cateheză clasică, accentuând pe înțelegerea Sfințelor Taine, pe cunoașterea vieții sfinților, dar și pe alte cutume și practici de rit, care să fie de folos unei mase cât mai mari de creștini în dobândirea adevăratei vieți creștine. Ioan Popa sintetizează în mod strălucit întreaga evoluție a catehetei creștine de la începuturi și până la contemporaneitate: „de la primele forme de învățatură orală la dezvoltarea seminariilor teologice și introducerea religiei în școli, cateheza a contribuit la formarea spirituală și morală a credincioșilor, asigurând continuitatea tradiției ortodoxe pe teritoriile românești”¹⁷.

Cateheza în Biserica Ortodoxă Română contemporană, perioada postdecembristă

În România de după 1990, evoluția catehetei a presupus inițierea unui larg și reformator proces catehetic de reînnoire, ceea ce a presupus acomodarea la mass-media și la contextul cultural și social nou creat. Marcat de provocări și schimbări, acest proces s-a supus în mare măsură trecerii de totalitarismul comunist la societatea democratică, deschisă. S-au reluat activități de formare pentru cler și laici, iar la acest aspect, Ion Bria face referire în *Catehizarea în Biserica Ortodoxă*: „după căderea regimului comunist, Biserica a început să înfrunte provocările educației religioase într-un context în care mulți dintre credincioși nu aveau o educație religioasă temeinică”¹⁸; au fost inițiate proiecte și programe catehetice – spre exemplu, „Hristos împărtășit copiilor” – care reflectă de la sine această nouă direcție spre care educația creștină se orientează.

Utilizând tehnologia digitală, Biserica își adaptează forma și mijloacele de comunicare, promovând o cateheză de tip nou, prin internet, scopul fiind cel al lărgirii spectrului de audiență, dar și pentru a onora o cerere emisă de la distanță.¹⁹

Actualmente, proiectele și programele catehetice sunt în permanentă căutare de formule optime de dezvoltare, fiind orientate către găsirea soluțiilor de răspuns la provocările societății moderne²⁰. În acord cu aceasta, BOR a făcut efortul preîntâmpinării efectelor supratehnologizării, cultivând o așa-zisă libertate de accesare a informației de factură ortodoxă.

Consecința a acestor încurajări, pot fi observate inițiative parohiale care au înțeles care este frontul de așteptare a enoriașilor, lipsurile și incompletitudinile educaționale ale acestora și au lansat planuri de catehizare adaptate în funcție de diganozele locale ale comunităților de creștini. După cum ne spune și Părintele Dumitru Stăniloae, „Biserica Ortodoxă nu poate fi separată de viața zilnică a credincioșilor, iar catehizarea este necesar să depășească simpla transmitere a unor cunoștințe, și să fie o formă de înnoire a vieții duhovnicești”²¹

Însemnătatea pe care a căpătat-o tehnologia ne obligă la transformări continue, dintre care unele pot părea radicale. Dacă la începutul anilor 90, Biserica se „inspira” din mediul laic și își crea instrumente tradiționale de comunicare în masă – ziar, radio și TV -, în era internetului se pune problema propagării catehetice după alte principii și criterii decât cele pe care le avea prevăzute (și acceptate) tradiția edacțională ortodoxă la începutul secolului XXI.

¹⁶ Nichifor Crainic, *Ortodoxie și educație națională*, Editura Anastasia, 1997, p. 58.

¹⁷ Ioan Popa, *Istoria catehizării ortodoxe*, Editura Doxologia, 2010, p. 89.

¹⁸ Ion Bria, *Catehizarea în Biserica Ortodoxă*, Editura Trinitas, 2000, p. 145.

¹⁹ Florin Ispas, „Cateheza contemporană și rolul ei în educația religioasă”, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2018, p. 53.

²⁰ Mihail Siminciuc, „Educația religioasă la tineri în contextul globalizării”, în *Revista Teologică Ortodoxă*, 2020, p. 115.

²¹ Pr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 134.

Din acest motiv, vom putea fi martori la apariția de noi vectori și la crearea de noi medii de comunicare, aspect justificat din perspectiva Părintelui Ioannis Romanidis, ca fiind un răspuns la noile tendințe transformatoare: „Biserica Ortodoxă trebuie să fie prezentă acolo unde sunt oamenii”²².

În aceeași notă și cu un plus de argument vine și punctul de vedere al lui Ghe. Ionescu: „Biserica Ortodoxă Română a început să utilizeze mijloacele moderne de comunicare, cum ar fi televiziunea și internetul, pentru a ajunge la un public mai larg” (*Misiunea Bisericii Ortodoxe Române în perioada post-comunistă*).

Noile formule de adresare se află sub riscul diluării conținuturilor, ceea ce reprezintă un efect comun pentru întreaga plajă comunicațional-virtuală. De aici rezultă că principala trăsătură-precauție a interacțiunilor digitale trebuie să rămână cea a complementarității și nu a substitutivității metodelor catehetice fizic-interactive.

Concluzii

Cateheza ortodoxă românească a evoluat continuu, dar, cu toate acestea, și-a păstrat rădăcinile biblice și patristice. Prin însemnătatea ei, rămâne un pilon al educației religioase, în primul rând, și al formării spirituale a poporului român, în al doilea rând.²³

Acentul educativ pe care cateheza îl are evidențiat în diversele ei definiții trebuie însoțit de capacitatea de formare continuă a catehumenilor, cu mai multă atenție în contextul noilor tendințe seculare, manifestate cu agresivitate și cu un ritm susținut.

Reprezentând un aspect esențial al religiei creștine, catehetica a parcurs un traseu istoric complex – de la spontaneitatea orală la sistematizarea digitală. Evoluțiile au condus la forme ale catehizării care presupun în special o anumită capacitate de adaptare la noul mediu informațional, inclusiv la modificările semiotice pe care tehnologia le impune în construirea mesajelor.

La aceste provocări ale contemporaneității, dar mai ales la cele care se profilează, Biserica este nevoită să-și pregătească cu multă atenție răspunsurile, fiind datoare noilor generații să le ofere stabilitate spirituală și moral-axiologică. De asemenea, educația religioasă trebuie să integreze în mod continuu noile tehnologii, care, după cum se observă, pot constitui un canal eficient de comunicare și educație religioasă.

Într-o societate tot mai complexă și diversă, se subînțelege că una dintre resursele imateriale ale catehezei este dată tocmai de capacitatea de a continua acest proces educațional, ceea ce devine un aspect esențial pentru întărirea identității religioase și pentru aprofundarea relației credinciosului cu Hristos și cu Dumnezeu.

---

²² Pr. Ioannis Romanidis, *Teologia Ortodoxă*, Editura Bizantină, 2010, p. 75.

²³ George Lăzărescu, „Transformări ale educației religioase în Biserica Ortodoxă Română post-1989”, Editura Trinitas, Iași, 2021, p. 142.

BIBLIOGRAPHY:

1. Balcă, Nicolae, *Importanța catehetică a Sfintei Liturghii*, Revista BOR 1958 - NR. 1-2
2. Basarab, Neagoe, „Învățăături către fiul său Teodosie”, Editura Humanitas, București, 2009
3. Bria, Ion, *Catehizarea în Biserica Ortodoxă*, Editura Trinitas, 2000
4. Calinic de la Cernica, „Catehismul ortodox”, Editura Trinitas, Iași, 2005
5. Coman, Ioan G., „Educația religioasă în România”, Editura Universitară, București, 2014
6. Crainic, Nichifor, *Ortodoxie și educație națională*, Editura Anastasia, 1997
7. Dosoftei al Moldovei, https://ro.orthodoxwiki.org/Dosoftei_al_Moldovei
8. Iosif, „Teologia ortodoxă română în perioada modernă”, în Revista Teologică Ortodoxă, 2007
9. Ispas, Florin, „Cateheza contemporană și rolul ei în educația religioasă”, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2018
10. Lăzărescu, George, „Transformări ale educației religioase în Biserica Ortodoxă Română post-1989”, Editura Trinitas, Iași, 2021
11. Muntean, Emil, „Cateheza și educația religioasă în secolul XX”, Editura Clio, București, 2002
12. Păcurariu, Mircea, „Istoria Bisericii Ortodoxe Române”, vol. I, Editura Trinitas, Iași, 2007
13. Popa, Ioan, „Istoria Bisericii Ortodoxe Române”, Editura Teologică, București, 2010
14. Popa, Ioan, *Istoria catehizării ortodoxe*, Editura Doxologia, 2010.
15. Pr. Dr. Mihail Bulacu, *Cateheții de odinioară și colindele religioase*, Revista BOR 1998 nr. 1-6
16. Pr. Ioannis Romanidis, *Teologia Ortodoxă*, Editura Bizantină, 2010
17. Pr. Lect. Dr. Constantin Pătuleanu, *Învățământul catehetic în primele secole*, Revista BOR 2002 Nr. 10-12
18. Pr. Prof. Dr. Nicolae Chifăr, *Cateheza ortodoxă medievală în Țările Române*, Editura Andreiana, Sibiu, 2007
19. Șaguna, Andrei, „Învățătura creștinească”, Editura Astra, Sibiu, 2013
20. Sfântul Chiril al Ierusalimului, „Cateheze mistagogice”, Editura Basilica, București, 2012
21. Sfântul Ioan Gură de Aur, „Omilii la Facere”, Editura IBMBOR, București, 2005
22. Siminciuc, Mihail, „Educația religioasă la tineri în contextul globalizării”, în Revista Teologică Ortodoxă, 2020
23. Radio România Agenția de Presă, Documentar: „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”, plagiate pentru țarul Ivan cel Groaznic
24. <https://www.rador.ro/2015/09/15/documentar-Invataturile-lui-neagoe-basarab-catre-fiul-sau-theodosie-plagiate-pentru-tarul-ivan-cel-groaznic/>